

CORESPONDENȚA DIPLOMATICĂ AUSTRIACĂ DESPRE „CHELTUIELILE DIPLOMATICE” ALE AUSTRIEI LA ISTANBUL ÎNTRE 1547 ȘI 1551

Prin expresia „corespondență diplomatică austriacă” desemnăm următoarele categorii de documente: corespondența oficială și/sau personală dintre Ferdinand I și diplomații săi rezidenți la Istanbul; rapoartele unor diplomați trimiși în misiune specială la Poarta Otomană; instrucțiunile suveranului vienez adresate șefilor unor solii speciale la Poartă; instrucțiuni speciale de negociere adresate șefului misiunii diplomatice habsburgice la Istanbul; dările de seamă ale legației diplomatice vieneze din Istanbul privind cheltuielile sale anuale. Publicarea, cu câțiva ani în urmă, a unui volum cu astfel de documente permite, în momentul de față, o analiză a sumelor de bani vehiculate de diplomația vieneză la Istanbul pentru promovarea obiectivelor sale de politică externă în capitala Imperiului Otoman, și anume: recuperarea Ungariei întregi, așa cum o stăpânise regele Ioan I, sau, în condiții defavorabile, preluarea măcar a Transilvaniei¹. Între aceste sume se înscriu și cele strict legate de cheltuielile ordinare și extraordinare ale ambasadei Habsburgilor de pe lângă Poarta Otomană. Informațiile oferite de documentele mai înainte semnalate pot fi susținute și de alte categorii de documente, cum ar fi, de exemplu, corespondența sultanală², dar aceasta este mai puțin importantă față de datele pe care le găsim în corespondența diplomatică dintre Viena și diplomații săi din Istanbul.

După campania otomană în Ungaria, în august-septembrie 1541, și până la pacea habsburgo-otomană din vara anului 1547, în contextul refuzului constant al sultanului de a da curs solicitărilor Vienei, dar și pe fondul măsurilor întreprinse de autoritățile otomane de reorganizare a teritoriilor cucerite³, ordinea obiectivelor politice ale lui Ferdinand I în ansamblul demersurilor diplomatice la Poartă se schimbă. Până în anul 1541, diplomația vieneză avusese ca obiectiv principal în raport cu Poarta Otomană recunoașterea de către sultan a legitimității lui Ferdinand I de Habsburg la tronul Ungariei, invocând, printre altele, alegerea arhiducelui Austriei ca rege al Ungariei, la 17 decembrie 1526, și încoronarea sa la Székesfehévár, la 3 noiembrie 1527, dar mai ales tratatul de succesiune încheiat cu regele Ungariei, Ioan I, la Oradea, în februarie 1538. Pentru a-și atinge acest țel politic, Ferdinand a jucat cartea ofertei unei sume de bani – ca preț al recuperării depline a regatului maghiar. Din 1530 și până în

¹ *Austro-Turcica, passim.*

² *Vezi Die Schreiben, passim; Regesten, passim.*

³ *Vezi Tătar 2001, p. 138-142.*

1541, solii trimiși de Ferdinand I la Istanbul pentru negocieri cu sultanul au fost împuterniciți de către monarhul de la Viena să-i ofere lui Süleymân I până la 100.000 de guldeni pentru preluarea integrală a regatului maghiar. Încheierea unei păci cu sultanul și recunoașterea stăpânirii lui Ferdinand I asupra teritoriilor ocupate în Ungaria devin obiectivele prioritare și urgente ale Vienei. În acest sens, așa cum a semnalat istoricul Ernst D. Petritsch cu mai mulți ani în urmă⁴, iar, mai recent, Cristina Feneșan⁵, oferirea unor „daruri” substanțiale înalților funcționari otomani, pentru a-i atrage de partea unor astfel de proiecte, a fost unul dintre mijloacele foarte vehiculate între anii 1541 și 1547. Deocamdată, ele nu au făcut parte din „cheltuielile diplomatice”, căci nu se reușise încă să se „pornească” un astfel de flux al relațiilor diplomatice încât să se treacă efectiv la efectuarea de plăți. În atari condiții, ponderea cea mai mare din cheltuielile anuale o dețineau cele de întreținere curentă a legației habsburgice din Istanbul (salariile membrilor legației, costurile zilnice de întreținere personală, deplasările și/sau cheltuielile de corespondență, mici cadouri și atenții pentru unele persoane cu care se aflau în relații diplomatice etc.).

Inițial, între anii 1541 și 1543, „darurile” prevăzute a fi acordate marelui vizir Rüstem *pâșâ* și vizirilor subalterni au oscilat între 8.000 și 10.000 de ducați. Un caz special s-a produs în anul 1542, când Ferdinand I era dispus la o răsplată de 10-20.000 de guldeni, achitați timp de doi ani consecutiv, pentru restituirea regatului ungar și a cetății Buda. În anul 1545, Ferdinand I a fixat cuantumul „darurilor” pentru încheierea unei păci cu Poarta Otomană la 8.000 de guldeni anual, pe toată durata păcii, din care 5.000 i-ar fi revenit lui Rüstem *pâșâ*, iar 2.500 *beylerbey*-ului de Buda. Pentru a încheia un tratat care să recunoască *statu-quo*-ul din Ungaria, diplomatul Vienei, Nikolaus Sick, i-a promis, cu de la sine putere, lui Rüstem *pâșâ* un dar anual de 10.000 de ducați. Dacă avem în vedere faptul că Ferdinand I, în perioada negocierilor dintre 1541 și 1544, era dispus să-i plătească sultanului anual, ca preț al „răscumpărării păcii”, 40-50.000 de guldeni, observăm că „darurile” pentru funcționarii otomani reprezentau 20-25%, chiar 40-50% în cazuri speciale, din ceea ce ar fi revenit vistieriei statului.

Pe fondul disponibilităților sultanului de a încheia pace cu Habsburgii, atitudine evidentă începând cu anul 1545⁶, valoarea „darurilor” prevăzute a fi acordate a fost fixată la 5.000 de ducați pentru marele vizir, 2.000 pentru *bey*-ul de Buda și 1.000 de ducați pentru fiecare dintre cei trei viziri, în total 10.000 de ducați, ceea ce reprezenta 30-33% din valoarea sumei ce ar fi intrat în vistieria sultanului (suma avansată în acest caz se situa între 20-30.000 de ducați). În vara

⁴ Petritsch 1985, p. 49-80.

⁵ Feneșan 1997, p. 136-138.

⁶ Vezi Tătar 2001, p. 147-148.

anului 1547, prin pacea habsburgo-otomană încheiată, Ferdinand se angaja să-i plătească sultanului anual 30.000 de ducați.

Din momentul ratificării tratatului de pace, ordinea obiectivelor politice ale Vienei în raport cu Poarta Otomană s-a schimbat din nou⁷. Recuperarea integrală a Ungariei, așa cum fusese ea în timpul regelui Ioan I, reprezenta obiectivul maximal al demersului diplomatic vienez. Cedarea către Ferdinand I a teritoriilor puse de sultan sub autoritatea reginei Isabella și a guvernatorului Martinuzzi în septembrie 1541, ceea ce însemna Banatul, Transilvania, *Partium*-ul și unele comitate din nord-estul Ungariei, reprezenta obiectivul minimal al efortului diplomației austriece. Cum aceste obiective nu puteau fi atinse decât prin mijloace diplomatice, socotea, în mod realist, Curtea vieneză, menținerea păcii cu Poarta Otomană era decisivă.

Încă din timpul negocierilor din vara anului 1547, diplomații Casei de Austria la Istanbul s-au convins că mijlocul cel mai eficace pentru atingerea obiectivelor lor politice în raport cu Poarta Otomană îl reprezintă sensibilizarea și coruperea înalților funcționari ai administrației otomane. Din acest moment, o sporire a cheltuielilor legației și a aceloră destinate atingerii obiectivelor politice este evidentă.

În acest sens, ilustrativ este un document de la sfârșitul lunii noiembrie 1547, semnat de Gerhard Veltwyck⁸, reprezentând un fel de instrucțiuni (sfaturi) pentru Giovanni Maria Malvezzi – noul șef al legației diplomatice habsburgice la Istanbul⁹. La plecarea sa din Istanbul, spune raportul, Veltwyck i-a lăsat noului șef al legației 500 de ducați, socotind că cinci ducați pe zi sunt de ajuns,

⁷ Tătar 2007, p. 286-301.

⁸ Gerhard Veltwyck (1505-1555) era olandez, născut probabil la Utrecht. Între 1528-1539 a funcționat ca magistru și rector în Leuven (Louvain). În anul 1540 a devenit secretar și consilier al împăratului Carol Quintul. La 22 mai 1545 primea instrucțiunile împăratului Carol Quintul pentru tratativele de pace cu Poarta Otomană, deplasându-se, în acest sens, la Istanbul, unde a sosit la sfârșitul lunii octombrie 1545 și a rămas până în 20 iunie 1547, conducând cu succes misiunea diplomatică habsburgică. Până la sfârșitul vieții, Veltwyck a rămas în serviciul diplomatic al împăratului, dar nu a mai îndeplinit misiuni diplomatice la Poartă (*Austro-Turcica*, p. 739).

⁹ Malvezzi, originar din Brescia, a devenit, în timp, un apropiat al regelui Ferdinand I de Habsburg (*familiaris noster, agens, cosiliarius*). În anul 1544 Malvezzi a fost numit secretar al lui Hieronimus Adorno – trimis de Ferdinand I la Istanbul pentru a încheia un armistițiu cu sultanul în vederea continuării în condiții optime a negocierilor de pace. La moartea lui Adorno (15 martie 1545), intervenită la puțin timp după întâlnirea cu marele vizir la Adrianopol, Malvezzi se întoarce în Germania, la Worms, căci, neavând împuterniciri de la Ferdinand I, nu putea continua negocierile cu diplomații otomani. La scurt timp, Malvezzi pleacă din nou la Istanbul, însoțindu-l pe Nikolaus Sick – șeful delegației vieneze pentru negocieri. Din anul 1546 devine secretarul lui Gerhard Veltwyck, secondându-l pe acesta în negocierile de pace din Istanbul. După plecarea lui Veltwyck din Istanbul, Malvezzi a devenit primul ambasador la Poartă al lui Ferdinand I și al împăratului Carol Quintul. Malvezzi încetează din viață la Viena, la 6 ianuarie 1555, la scurt timp după ce plecase, grav bolnav, din Istanbul (*Austro-Turcica*, p. 692).

chiar dacă nu ar mai primi bani timp de patru luni¹⁰. Cu privire la cheltuielile pe care Veltwyck însuși le-a efectuat („multe cheltuieli, atât ordinare cât și extraordinare”, menționează fostul ambasador), acestea toate au fost „[...] în onoarea Maiestății sale, pentru a fi liber și ca să rămână liber [...]”. Cheltuielile au vizat: masa zilnică („[...] deoarece mulți, atât turci cât și creștini, vin la el la masa prânzului și a cinei”), acestea fiind cele mai mari dintre toate cheltuielile; apoi au fost cele legate de spionaj și investigații cu privire la culegerea de date despre conducerea statului otoman; apoi, s-au cheltuit sume importante (fără ca documentul să le precizeze cu exactitate) pentru expedierea de scrisori, mai ales că acest lucru se făcea prin intermediari venețieni, cărora li se oferiseră pentru serviciul acesta tot felul de cadouri; în final, s-au făcut cheltuieli pentru întreținerea personalului ambasadei (documentul menționează că se aflau în „soldă ordinară” 12 persoane, însemnând hrană, îmbrăcăminte și salariu, inclusiv al șefului legației) și cheltuieli cu prilejul *bayrâm*-ului, când se obișnuiește a se da bani oamenilor de rând musulmani¹¹. Documentul evidențiază faptul că între cheltuielile lui Veltwyck la Istanbul, la capitolul „cheltuieli extraordinare” se înscriu și cei 200 de ducați pe care i-a folosit pentru a-i face un cadou „în mătăsurii” lui Rüstem *pâșâ*, așa cum i se ceruse de la Viena. În condiții normale, cu unele măsuri de raționalizare a unor cheltuieli (cele cu corespondența, de exemplu, ce poate fi mai rară, sugera Veltwyck, doar atunci când sunt lucruri importante de comunicat, și folosindu-se, din aceleași rațiuni de economie, curieri proprii și propriul aparat de secretariat al cancelariei vieneze), 100 de ducați pe lună ar fi suficienți ambasadei pentru toate cheltuielile. Rămâne ca Ferdinand I să decidă dacă se va acorda o altă sumă anuală sau se va merge pe varianta de calcul cu cinci ducați pe zi. Pentru alte cheltuieli, „favorabile Maiestății tale regale”, cum spune documentul, Ferdinand trebuia să dispună asupra acestora cum va crede de cuviință. Oricum, registrul cheltuielilor legației la Poartă trebuie „să se descarce” la sfârșitul anului, acest lucru fiind, evident, în grija Vienei¹².

Conținutul documentului este foarte important pe linia subiectului în discuție, căci el ne arată prioritățile în ceea ce privește cheltuielile legației vieneze în perioada imediat următoare¹³.

Primul aspect semnalat de document se referă la faptul că în vara anului 1547 Veltwyck le promisese înalților funcționari otomani sume importante de bani și diverse obiecte de valoare dacă vor susține încheierea păcii, astfel: marelui vizir Rüstem *pâșâ*, 3.000 de ducați și două orologii, celorlalți trei viziri câte 600 de ducați fiecare, translatorului oficial al Porții, Yunus *bey*, 500 de

¹⁰ *Ibidem*, doc. 59, pct. 1, p. 197.

¹¹ *Ibidem*.

¹² *Ibidem*, pct. 2, p. 197-198.

¹³ *Ibidem*, doc. 59, p. 197-199.

ducați și un orologiu, *bey*-ului de Buda 500 de ducați, precum și alte sume de bani și obiecte unor funcționari de rang mai mic. Aceste „daruri” pentru mituire au fost aprobate de Ferdinand I de Habsburg, urmând a fi trimise la Istanbul prin Justus de Argento¹⁴, cum se arată într-o scrisoare pe care monarhul vienez o expediază la 24 ianuarie 1548 către Malvezzi, la Istanbul¹⁵. Din aceeași scrisoare a lui Ferdinand I, în fapt un adevărat regulament de acțiune pentru agenții săi diplomatici la Poarta Otomană, aflăm și o primă estimare a sumei ce se va deconta pe seama cheltuielilor pe anul 1547 a diplomației habsburgice din Istanbul.

Al doilea aspect, legat de prioritățile pe care trebuia să le aibă în vedere Malvezzi în calitatea sa de șef de legăție diplomatică, „memorialul” lui Veltwyck din noiembrie 1547 insista asupra darurilor și coruperii unor funcționari otomani, la care să se adauge cheltuielile pentru ospitalități, corespondență și plata translatorilor. Prin document se solicita, de exemplu, ca dragomanul în slujba legăției, Jacobus Bondarius, „considerat bărbat bun și de încredere”, să primească 200 de ducați pe an, „ca măsură preventivă”¹⁶. Același document atenționează și asupra unor personaje cu care Malvezzi trebuia să fie foarte atent pe această linie: marele vizir Rüstem *pâșâ*, un mai vechi client, dar și noul translator al Porții, Mahmud *bey*. Acestuia din urmă, recent intrat în calculele Vienei ca posibil funcționar otoman ce putea fi atras la proiectele sale, documentul sugera să-i fie înmânați 200 de ducați „pentru trimiterea de scrisori către Maiestatea Voastră chiar prin el”, căci altminteri „este o persoană rea, care poate dăuna afacerilor M. Voastre, dacă nu este recompensat”¹⁷.

Cu privire la cheltuielile legăției sale de la Istanbul, răspunsul lui Ferdinand nu s-a lăsat prea mult așteptat. La 7 decembrie 1547 monarhul vienez expediază o scrisoare din Viena către șeful legăției sale din Istanbul, Giovanni Maria Malvezzi. Potrivit documentului, Ferdinand I i-a stabilit lui Malvezzi un salariu anual de 1.500 de ducați, în măsură să acopere cheltuielile speciale, în afara celor pentru depeșe¹⁸. Peste numai o lună, la 23 ianuarie 1548, Ferdinand I

¹⁴ Justus de Argento a fost, până în 1543, *Verwalter der Hauptmannschaft* (administratorul garnizoanei principale) din Trieste. După anul 1543 a fost numit scrib al „Cancelariei latine” din Viena. L-a însoțit pe Veltwyck în misiunea sa diplomatică la Istanbul, rolul său principal fiind de a asigura legătura dintre cancelaria imperială habsburgică și cea regală a lui Ferdinand. Adorno a fost cel care a dus, la 19 martie 1548, primul „dar onorific” la Poartă din partea lui Ferdinand I de Habsburg, ca expresie a păcii din 1547 (*ibidem*, p. 644).

¹⁵ *Ibidem*, doc. 63, p. 205.

¹⁶ *Ibidem*, doc. 59, pct. 4, p. 198.

¹⁷ *Ibidem*, p. 199. Veltwyck nu se poate abține însă, din motive de aversiune personală față de acești demnitari corupți, să nu precizeze: „Sunt suficienți 100 de ducați, dacă slujește bine, deoarece este un ticălos, și deși mi-a dezvăluit multe, totuși se cuvine să ne purtăm cu prudență cu el și să-i dăm răsplată eșalonat [...]”.

¹⁸ *Ibidem*, doc. 61, p. 201.

îl înștiința pe Malvezzi că plățile stabilite vor sosi în curând, prin intermediul lui Argento, care va aduce cu el aprobarea pentru 4.300 de ducați necesari legației. Documentul precizează faptul că dacă legația din Istanbul are nevoi importante de natură financiară, atunci, dar numai cu aprobare de la Viena, se putea „accesa” linia de credit de la bancherul Sumaglia¹⁹.

La numai o zi, pe 24 ianuarie 1548, pleca din Viena către Malvezzi un amplu document, în șapte puncte, cu instrucțiuni foarte precise privind destinația sumelor de bani ce urmau să sosească la Istanbul pe la jumătatea lunii martie și modalitățile de efectuare a plăților către demnitarii otomani și vistieria statului²⁰. Documentul, așa cum a fost el arhivat, apoi descoperit și prelucrat de către autorii volumului de documente *Austro-Turcica*, cuprinde un „adaos”, scris de o „altă mână”, probabil pe exemplarul rămas în cancelaria vieneză, cu certitudine după întoarcerea lui Justus de Argento de la Istanbul și pe baza raportului pe care l-a întocmit către Ferdinand I. Din acest punct 8 al documentului²¹, un adevărat bilanț contabil, aflăm sumele distribuite de emisarul special Argento la Istanbul: 30.000 de ducați pentru sultan, ca „preț al păcii”, în baza tratatului din 1547; 3.000 de ducați pentru marele vizir Rüstem *pâșâ*; 1.800 de ducați pentru cei trei viziri; 500 de ducați pentru Yunus *bey*, translatorul cel mare al Porții; 100 de ducați pentru translatorul Mahmud *bey*; 200 de ducați pentru translatorul Habsburgilor la Istanbul, Jacobus Bondarius. La dispoziția lui Malvezzi au rămas 2.000 de ducați pentru cheltuielile necesare misiunii sale diplomatice. În total, a fost vorba de suma de 37.600 de ducați, fără a include aici cheltuielile legate de misiunea lui Velwyck din vara precedentă, acoperite la vremea respectivă. Un calcul simplu ne arată faptul că, în ansamblul cheltuielilor diplomatice ale Vienei la Istanbul, cele cu întreținerea personalului legației sale diplomatice de aici reprezentau aproximativ 5-6%, pe când cele destinate demnitarilor otomani reprezentau cam 14%. Dacă ar fi să ne raportăm numai la banii care au intrat în buzunarele înalților funcționari otomani, observăm că suma alocată pentru legație reprezenta doar 37% din cea pentru „daruri”.

Raportate la bugetul vistieriei vieneze, sumele folosite de diplomația habsburgică pentru cumpărarea unor demnitari otomani erau nesemnificative. Totuși, ca venituri personale, aceste sume erau importante, dacă avem în vedere următoarele aspecte: 2.000 de ducați costa o casă foarte bună în Istanbul, în măsură să reprezinte sediul legației diplomatice vieneze din capitala Imperiului Otoman; salariul anual al lui Malvezzi, în timpul misiunii la Istanbul, era de aproximativ 1.500 de ducați, toate cheltuielile legației vieneze pe anul 1548 fiind de 4.000 de ducați²²; cu banii primiți mită de marele vizir s-ar fi putut acoperi,

¹⁹ *Ibidem*, doc. 62, pct. 2, 3, p. 203-204.

²⁰ *Ibidem*, doc. 63, p. 205-210.

²¹ *Ibidem*, p. 210.

²² *Ibidem*, doc. 128, pct. 4, p. 365. Este vorba despre o scrisoare a regelui Ferdinand I către

dacă ar fi intrat în vistieria statului, leafa pe un an a comandantului *yeniçer*-ilor²³ sau leafa pe un an a 230 de *yeniçer*-i de rând; cu 3.000 de ducăți se puteau cumpăra în 1544, la valoarea oficială dictată de statul otoman, 771.000 de kilograme de grâu²⁴, 750-1.000 de boi mari din Ungaria sau aproximativ 300-350 de hectolitri de vin de Sopron²⁵.

În ceea ce privește darurile oficiale prilejuite de diverse sărbători și evenimente organizate de oficialii otomani, sumele de bani nu sunt spectaculoase. De exemplu, cu prilejul *bayrâm*-ului din anul 1548, cheltuielile legației vieneze au depășit cu puțin 600 de ducăți²⁶. În decembrie același an, Malvezzi îl informa pe Ferdinand I că a cheltuit 900 de ducăți cu ocazia serbării la Istanbul a „victoriei” sultanului contra Safavizilor²⁷.

În anul 1549 sumele puse în joc de diplomația vieneză pentru coruperea înalților funcționari otomani au crescut foarte puțin. Întors la Viena, după ce a efectuat plata anuală către sultan, Sinckmoser²⁸ menționa, în raportul către Ferdinand I, datat 7 iulie 1550, că a dat următoarele sume de bani: 3.000 de ducăți lui Rüstem *pâșâ* și câteva obiecte, câte 600 de ducăți fiecăruia dintre cei trei viziri, 1.000 de ducăți lui Yunus *bey*, și alte sume mai mici unor funcționari mărunți de la Poartă²⁹. În total, arăta Sinckmoser, a adus cu el la Istanbul, în primăvara anului 1550, 42.942 de ducăți³⁰. În raport cu „prețul păcii” (30.000 de ducăți), „darul” pentru înalții funcționari otomani s-a situat între 5.800 și 6.700 de ducăți, egalând toate celelalte cheltuieli anuale ale legației vieneze din Istanbul³¹.

Malvezzi, expediată din Praga, la 26 august 1549, prin care se precizau limitele cheltuielilor legației din Istanbul.

²³ În timpul sultanului Süleymân I, aga *yeniçer*-ilor avea o soldă de aproximativ 500 de *akçe*-le pe zi, ceea ce însemna 10 ducăți, în total în jur de 3.500-4.000 de ducăți pe an (Decei 1978, p. 217).

²⁴ Felezeu 1996, p. 305.

²⁵ Bérenger 2000, p. 166. Ca și în cazul de mai sus, calculele și echivalările între valoarea monedei și a produsului ne aparțin.

²⁶ *Austro-Turcica*, doc. 77, pct. 4, p. 235.

²⁷ *Ibidem*, doc. 113, pct. 3, p. 326.

²⁸ Markus Sinckmoser era „secretar latin” și curier al cancelariei imperiale a lui Carol Quintul. În anul 1549 a fost trimis, împreună cu Sigismund Pozsgay, să efectueze plățile anuale către vistieria otomană în conformitate cu prevederile păcii din 1547. A îndeplinit o misiune similară și în 1550 (*ibidem*, p. 724).

²⁹ [...] *Rustano tria millia ducatorum, reliquis passis singulis sexcentos ducatos, interpreti vero Jonusbey pro mercibus per milites M.tis V.rae Regiae ablatis mille et nomine honorarii annui quingentos* [...] (*ibidem*, doc. 186, pct. 2, p. 485). Într-o scrisoare din 30 mai 1550, Malvezzi îl informa pe Ferdinand I că banii aduși de Sinckmoser și Pozsgay au fost înmânați așa cum precizase regele vienez: [...] *li tre milia a Rustan Bassa, et li seicento per cadauno alli tre bassi* [...], *et li mille ei cinquecento a Janusbey et ducento a Mahumut droguman* [...] (*ibidem*, doc. 174, pct. 1, p. 458).

³⁰ *Ibidem*, doc. 186, pct. 9, p. 492.

³¹ Cheltuielile legației habsburgice au crescut în această perioadă din două motive: s-a cumpărat o casa la Istanbul, cu 2.000 de ducăți, pentru a fi sediul legației, și s-au aprobat 4.000 de ducăți

Începând cu anul 1550, pe fondul dificultăților întâmpinate de armata otomană pe frontul persan, diplomația vieneză întrezărește posibilitatea unor negocieri vizând cedarea către Ferdinand I de Habsburg a stăpânirii asupra întregului teritoriu al Ungariei de odinioară. Din acest moment, Viena pune la bătaie sume uriașe de bani pentru coruperea unor demnitari otomani. În instrucțiunile către Malvezzi din 17 martie 1550, Ferdinand preciza într-un mod fără echivoc: Malvezzi trebuie să facă tot ce e posibil pentru această cauză. Pentru Ungaria întreagă, așa cum a avut-o regele Ioan I, Malvezzi era împuternicit să promită următoarele sume de bani: lui Rüstem *pâșâ*, 20.000 de ducați în primul an, apoi 10.000 de ducați în fiecare an; celorlalți viziri li se promiteau câte 2.000 de ducați fiecare; lui Yunus *bey* i se ofereau 5.000 de ducați în primul an, apoi 2.000 de ducați anual (după moartea sa, se arăta în scrisoare, moscheii din Istanbul ridicată de Yunus *bey* i se plăteau 2-3.000 de ducați); translatorul Mahmud *bey* ar fi primit 2-3.000 de ducați în primul an, apoi 1.000 de ducați anual. Așadar, în momentul în care s-ar fi semnat această tranzacție, Ferdinand era dispus să plătească 33-34.000 de ducați³², peste cei 50-100.000 de ducați pentru vistieria sultanului. Pentru consimțământul sultanului ca Ferdinand I să preia teritoriile stăpânite de regina-văduvă Isabella (e vorba de Transilvania și celelalte provincii aflate sub autoritatea sa), monarhul vienez era dispus să ofere, în primul an, 10.000 de ducați lui Rüstem *pâșâ*, 2.000 de ducați lui Yunus *bey*, 3.000 de ducați celor trei viziri și 1.000 de ducați lui Mahmud *bey*, în total 16.000 de ducați³³. Acestei sume i se adăugau cei 10-20.000 de ducați pe care autoritățile vieneze se angajau să-i verse vistieriei statului otoman. Speranța obținerii măcar a Transilvaniei se păstrează până în vara anului 1551 (e vorba de obținerea consimțământului sultanului în acest caz), aceleași sume de bani oferindu-se să le plătească demnitarilor amintiți mai înainte³⁴.

În ceea ce privește mecanismul derulării acestor afaceri financiare, documentele ne oferă informații utile. În primul rând este vorba de capacitatea diplomației vieneze de a gestiona un astfel de demers. În legătură cu acest lucru trebuie subliniat din capul locului faptul că întreaga acțiune diplomatică desfășurată la Istanbul de diplomații Vienei s-a aflat sub coordonarea directă a

pentru ca o solie habsburgică să meargă în tabăra sultanului la Alep, cu misiune specială.

³² *Rustano autem Passae pro praestito favore et opera sua primo anno viginti millia et deinde singulis annis decem millia, et reliquorum passarum cuilibet singulis annis duo millia; Jonus Bey primo anno quinque millia et deinde singulis annis duo millia, et post eius mortem ipsius ecclesiae seu moschete duo vel tria semel tantum; Mahmuth vero pro primo anno duo vel tria millia ducatorum et deinde singulis annis mille ducatos promittere poteris (ibidem, doc. 154, pct. 4, p. 413).*

³³ [...] *poteris Rustano Passae pro primo anno decem millia et deinde singulis annis quinque millia; aliis passis singulis annis eorum cuilibet mille; Jonus Bey pro primo anno duo millia et deinde singulis annis mille; Mahmuth vero primo anno mille et deinde singulis annis quingentos ducatos promittere (ibidem, p. 414).*

³⁴ *Ibidem*, doc. 233, II, p. 602.

lui Ferdinand I de Habsburg. Din acest punct de vedere, se știe faptul că Ferdinand avea capacități remarcabile: era foarte energic și perseverent, foarte ordonat și meticulos în ceea ce privește corespondența diplomatică (se spune despre el că citea zilnic corespondența și răspundea prompt, scriind personal instrucțiunile pentru agenții săi). Ferdinand avea în jurul său secretari cu experiență, foarte calificați în probleme de cancelarie și de afaceri externe. Pentru legăturile cu agenții săi din Istanbul, Ferdinand crease canale de legătură (de corespondență) ocolitoare, folosindu-se de agenții diplomatici ai Venetiei, de exemplu. Știm, de asemenea, că folosea, din motive de securitate, corespondență dublă și un sistem de cifrare a textului unor documente importante. Ferdinand era foarte bine informat despre starea de lucruri din capitala otomană, căci instituise o frecvență mare a corespondenței cu șeful misiunii sale din Istanbul, primind, în același timp, informații din mai multe surse. Fiecare trimis diplomatic al său cu misiune specială la Poarta Otomană era obligat, realitatea documentelor păstrate dovedind din plin acest lucru, să-i prezinte suveranului habsburg un amplu raport la întoarcerea din delegație³⁵. Periodic, Ferdinand I își chema agenții la Viena pentru discuții *tête-à-tête*. De asemenea, misiunea diplomatică vieneză din Istanbul primea în mod oportun instrucțiuni exacte de la centru, clare și amănunțite. Cancelaria vieneză avea o evidență foarte clară a cheltuielilor legației din Istanbul și a problemelor cu care aceasta avea de-a face. Pentru nevoi urgente, Ferdinand avea stabilite relații de încredere reciprocă cu creditorii italieni, care făceau prompt plățile necesare³⁶. La Istanbul, Ferdinand I avea agenți valoroși, alături de care s-au aflat secretari de legație și traducători de încredere. Pentru prestigiul misiunii diplomatice, Ferdinand consimte, în anul 1549, achiziționarea unui imobil în valoare de 2.000 de ducăți³⁷. Misiunea diplomatică vieneză nu a înregistrat în această perioadă nicio defecțiune de forma trădării (cel puțin așa rezultă din documentele păstrate). Acționând foarte eficient, agenții diplomatici ai Vienei au reușit să contracareze demersurile diplomației franceze din Istanbul, care încercase în mod sistematic să mineze pacea habsburgo-otomană³⁸.

Din documentele vremii aflăm detalii cu privire la modalitățile de efectuare a plăților mai înainte amintite. În ianuarie 1549, de exemplu, Malvezzi

³⁵ De exemplu, la întoarcerea din misiunea de la Poartă, fapt petrecut la sfârșitul lunii aprilie sau începutul lunii mai 1548, Justus de Argento redactează un amplu și amănunțit raport, în șapte puncte, pentru Ferdinand I (*ibidem*, doc. 83, p. 243-250). În anul 1550, Markus Sinckmoser procedează la fel, redactând un raport, în iulie, către Ferdinand I, cuprinzând, în cele două capitole ale sale, nu mai puțin de 12 puncte (*ibidem*, doc. 186, p. 484-494).

³⁶ În perioada pe care o avem în vedere, documentele ne vorbesc despre doi creditori importanți: Guglielmo Sumaglia, un bancher florentin din Pera, și Pietro della Vecchia, un comerciant venețian (*ibidem*, p. 729, 738).

³⁷ *Ibidem*, doc. 128, pct. 4, p. 365.

³⁸ Vezi Tătar 1999-2000, p. 53-69.

a redactat adevărate „instrucțiuni” pe această linie³⁹. Delegatul vienez trebuia să se prezinte la legație, pentru acomodare și informare. Abia apoi se lua legătura cu Yunus *bey*, care preciza exact modul și forma în care se prezenta darea anuală către sultan și „darurile” pentru demnitarilor otomani. Bani visteriei sultanale și „atențiile” pentru funcționarii importanți trebuiau înmânați de către delegatul oficial al Vienei, eventual cu sprijinul ambasadorului (*bailo*) Veneției la Poarta Otomană. Pentru banii oficiali transferați, delegatul trebuia să obțină o chitanță din partea visteriei otomane. Alte aspecte financiare trebuiau rezolvate cu creditorii principali din Istanbul ai Habsburgilor – Sumaglia și della Vecchia.

Din datele oferite de documentele valorificate în studiul de față se desprinde concluzia că diplomația vieneză a fost prudentă și pragmatică atunci când a negociat sau a efectuat plăți în capitala Imperiului de la Bosfor; a oferit mult și a dat puțin demnitarilor otomani, întotdeauna pentru serviciul făcut și niciodată pentru promisiuni. Practic, otomanii au primit bani doar în anul 1548, pentru încheierea păcii din 1547, și în următorii doi ani, pentru menținerea stării de pace la granița din Ungaria. În total, în anii 1548, 1549 și 1550, ani când s-au efectuat plăți, cheltuielile diplomatice ale Vienei la Istanbul au fost de aproximativ 120.000 de ducați. În anul 1551, pe fondul crizei generate de intervenția oștilor lui Ferdinand I în Transilvania, plățile către Poarta Otomană au încetat până la rezolvarea chestiunilor legate de „criza transilvană”.

OCTAVIAN TĂTAR

**DIPLOMATIC AUSTRIAN CORRESPONDENCE ON „DIPLOMATIC EXPENSES”
OF AUSTRIA IN ISTANBUL BETWEEN 1547 AND 1551**

ABSTRACT

To promote political objectives in relation to the Ottoman Empire, Vienna put into action, next to competence and determination, important amounts of money. The first important „pouring” of money was made in March 1548, on the account of the peace agreement from 1547, this way: 30.000 ducats for the treasury of the state, as „price of peace”; 5.400 ducats representing „gifts” for Ottoman dignitaries from Istanbul; 2.200 ducats for the administrative body of diplomatic legation. Totally, almost 37.600 ducats were spent on diplomatic purposes. A simple calculation shows us that on the whole of diplomatic expenses of Vienna in Istanbul those supporting the staff of its diplomatic legation represented approximately 5-6 %, while those destined to Ottoman dignitaries represented approximately 14 %. If it were to report only to the money that entered the

³⁹ Pregătindu-se să plece la Alep, în tabăra sultanului, pentru informare și negocieri, fiind, deci, posibil să nu fie în Istanbul când soseau banii anuali de la Viena, Malvezzi a întocmit acest regulament de procedură destinat delegatului vienez ce urma să sosească la Poartă (*Austro-Turcica*, doc. 121, p. 346-347).

pockets of high Ottoman dignitaries, we notice that the sum allocated to the legation represented only 37 % from that for „gifts”. Out of data offered by documents valorized in this study the conclusion may be drawn that Viennese diplomacy was prudent and pragmatic when it negotiated or made payments in the capital of the Ottoman Empire. To the Ottoman dignitaries it offered much and gave little, always for services provided and never for promises. Practically, the Ottomans received money only in 1548, for conclusion of peace from 1547, and in the following two years, to maintain peace at the border from Hungary. On the whole, in 1548, 1549 and 1550, years when payments were made, the diplomatic expenses of Vienna in Istanbul were approximately of 12.000 ducats. On 1551, on the background of the crisis generated by the intervention of soldiers of Ferdinand I in Transylvania, payments towards the Ottomans ceased until issues concerning „the Transylvanian crisis” were solved.

Abrevieri bibliografice

- Austro-Turcica - Austro-Turcica. 1541-1552. Diplomatiche Akten des habsburgischen Gesandtschaftsverkehrs mit der Hohen Pforte im Zeitalter Süleymans des Prächtigen*, Bearbeitet von Srećko M. Džaja unter Mitarbeit von Günter Weiss. In Verbindung mit Mathias Bernath, herausgegeben von Karl Nehring, R. Oldenbourg Verlag, München, 1995.
- Bérenger 2000 - Jean Bérenger, *Istoria Imperiului Habsburgilor. 1273-1918*, traducere de N. Baltă, București, Editura Teora, 2000.
- Decei 1978 - Aurel Decei, *Istoria Imperiului otoman, până la 1656*, București, 1978.
- Die Schreiben - Die Schreiben Süleymāns des Prächtigen an Karl V., Ferdinand I. und Maximilian II.*, von Anton C. Schaendlinger unter Mitarbeit von Claudia Römer, Transkriptionen und Übersetzungen, Wien, 1983.
- Felezeu 1996 - Călin Felezeu, *Statutul Principatului Transilvaniei în raporturile cu Poarta Otomană (1541-1688)*, Cluj-Napoca, 1996.
- Feneșan 1997 - Cristina Feneșan, *Constituirea Principatului Autonom al Transilvaniei*, București, 1997.
- Petritsch 1985 - Ernst D. Petritsch, „Der Habsburg-Osmanische Friedensvertrag des Jahres 1547”, în *Mitteilungen des Österreichischen Staatsarchivs*, 38, 1985.
- Regesten* - Ernst D. Petritsch, *Regesten der osmanischen Dokumente im Österreichischen Staatsarchiv*, Band I (1480-1574), Wien, 1991.
- Tătar 1999-2000 - Octavian Tătar, „Betrachtungen zu den antihabsburgischen Intrigen der Französer an der Osmanischen Pforte (1545-1548), widerspiegelt in den Berichten der österreichischen Diplomaten”, în *Forschungen zur Volks- und Landeskunde*, XLII-XLIII, 1999-2000.
- Tătar 2001 - Octavian Tătar, *Aspecte internaționale ale constituirii Principatului Transilvaniei*, Hunedoara, 2001.
- Tătar 2007 - Octavian Tătar, „Problema Transilvaniei în rapoartele diplomaților Casei de Austria la Istanbul în perioada 1547-1550”, în *Annales Universitatis Apulensis. Series Historica*, 11/I, 2007.

Cuvinte-cheie: daruri, diplomație, document, habsburgi, politică externă, sultan, vistierie.

Key words: gifts, diplomacy, document, Habsburgs, foreign policy, sultan, treasury.